

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

(Συνέχεια, ἴδε φυλλάδιον 32).

ΤΑ νεώτερα ἔθνη εἰσὶν ἐνότης γεωγραφικῆ, ἐνῶ τὰ ἀρχαῖα, καὶ ἰδίως τὸ ἑλληνικόν, ἦσαν μᾶζα τὴν ἐνοουμένη διὰ τοῦ αἵματος. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν τὰ Κράτη διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ὄριων φυσικῶν, εἴτε τεχνητῶν, κυρουμένων διὰ τῶν μεταξὺ γειτόνων γενομένων συμβάσεων· ἔσω τῶν ὄριων τούτων ἕτεροι γεωγραφικαὶ ὑποδικαιρέσεις ἀντιστοιχοῦσι πρὸς διοικητικὰς διαίρεσεις, καὶ εἰς τῶν σημαντικωτέρων ὄρων καταλλήλου πρωτευούσης εἶναι ἢ ὅσον ἔνεστι κεντρικὴ αὐτῆς θέσις. Τέλος, ὡς αἱ ἐξωτερικαὶ ὑποθέσεις κανονίζονται διὰ συνθηκῶν, οὕτω καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ κανονίζονται διὰ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἄλλων ἐγγράφων νόμων.

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ὅμοιον ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι· ἐν αὐτῇ ἡ οἰκογένεια ἀναδειχθεῖσα φυλῆ, ἐσχημάτισεν ἀκολουθῶς τὴν πόλιν ἥτις μετὰ ταῦτα ὑπερέμειρε ἀναπτυχθεῖσα, ἀπέπεμπε πᾶν τὸ περισσεῦον εἰς τὰς ἀποικίας. Ἀντὶ τῆς συγκεντρωτικῆς κινήσεως, ἥτις ἰσχυροποιεῖ τὴν ἐνότητα τῶν νεωτέρων ἔθνων, εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἀποκεντρώσεως κίνησιν τείνουσαν εἰς τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν διασποράν. Ἀντὶ παντὸς δεσμοῦ οὐδὲν ἄλλο ἔμενον ἢ αἱ ἀληθεῖς εἴτε μυθολογικαὶ τῶν γενεαλογικῶν παραδόσεις, οὐδεμία κοινωνικὴ συνθήκη ὑπῆρξε, ἐκτὸς ἂν θελήσωμεν νὰ δόσωμεν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὰς Ἀμφικτυονικὰς συνελεύσεις.

Αἱ δημοκρατίαι τῆς Ἑλλάδος ὅπως ὀρίσασιν τὰ σχετικὰ πρὸς ἀλλήλας δικαιώματα καὶ κανονίσωσι τὰς μεταξὺ τῶν διαφορὰς, ἀνεφέροντο εἰς τὸν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ περιεχόμενον *νηοκατάλογον*. Ὁ πατὴρ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, ὁ Θουκυδίδης, ἀναγνωρίζει καὶ ἐπικαλεῖται μάλιστα τὸ νομικὸν κῦρος τοῦ ἐγγράφου τούτου, καὶ ὁ ἴδιος οὗτος ἱστορικὸς ἀναφέρει ὡς αἰτίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὴν μεταξὺ μιᾶς ἀποικίας καὶ τῆς μητροπόλεως τῆς ἀναφύεισαν ἔριδα, ἀπαιτούσης τῆς τελευταίας σεβασμὸν καὶ ὑποταγὴν παρὰ τῶν ἀποικίων τῆς, ὡς θὰ ἐπραττεν εἰς οἰκογενειάρχῃς εὐρισκόμενος εἰς ὁμοίαν θέσιν ἀπέναντι τῶν ἕνεκα τῆς ἐνηλικιότητός των χειραφετηθέντων τέκνων του.

Δύναται τις νὰ ἀντιλέξη πρὸς ταῦτα, ἀφ' ἐνός ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἢ περὶ ἔθνους ἰδέα ἀπέβαιεν ὅλως φαντασιώδης διὰ τῆς παραχωρήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τε τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους, καὶ προσέτι ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως τῆς ἀποχωριζούσης τὰς ἀποικίας ἀπὸ τῶν μητροπόλεων· ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὰ νεώτερα ἔθνη δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωγραφικὴ ἰδέα, καθότι τὸ γένος παριστᾶται διὰ τῆς ἐνότητος τῆς γλώσσης καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἄτινα τηροῦσιν οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γεννώμενοι πολῖται. Τέλος, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, ἡ ἀνέγερσις τῶν ἐθνικότητων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἀναγέννησις τῆς ἰδέας τοῦ γένους.

Αἱ ἀντιρρήσεις αὗται ἔχουσιν ἐν μέρει ὑπόστασιν τινα· ἀλλ' ἕκαστος γινώσκει ὅτι εἰς πάντα πολιτισμὸν ὑπάρχουσιν ἀναγκάως αἱ ἀντιθέσεις· ὅτι ἡ κίνησις μεταβάλλουσα πάσας τὰς ὑπαρχούσας σχέσεις μετατρέπεται εἰς νόμον, εἴτα ὁ νόμος οὗτος ἀποκαθίσταται ἐξαιρέσις· ὅθεν ἡ ὑφ' ἡμῶν τιθεμένη ἐνταῦθα ἀντίθεσις, εἰ καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτος, δὲν εἶναι ὅμως διὰ τοῦτο καὶ ἥττον ἰσχυρά· ἢ θεμελιώδης βᾶσις τοῦ ἀρχαίου ἔθνους, ἥτις ἦν τὸ γένος, ἀποβαίνει δευτερευόν ὅλως στήριγμα ἐν τῷ νεωτέρῳ ἔθνει, τὸ δὲ ἥκιστα ἄξιον λόγου ἐν τῷ πρώτῳ στοιχείῳ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐπικράτεια, κατέστη ἤδη τὸ κυριώτερον ἐν τῷ νεωτέρῳ.

Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐνότης ἐπιεράθη νὰ συμβιβᾶσθαι τὰς γεωγραφικὰς ἀνάγκας μετὰ τῶν συμφερόντων καὶ συγγενειῶν τῶν φυλῶν. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐν ταῖς ἡμέραις μας ἐπαναληφθείσης ταύτης ἀποπειράς, ἐπιφυλάσσεται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι πολιτικῇ. Ἐν τούτοις, εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ φυλετικὰ ζητήματα, ἀσυμβίβαστα ὄντα πρὸς τὰς περὶ ἀδελφότητος ἰδέας ἡμῶν, εἰσὶ μᾶλλον τῆς τάξεως τὸ σύνθημα ἢ δημώδης τις ἀλήθεια· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ἀρκούντως ἡ ἀόριστος καὶ ἀσφύης λέξις τῆς ἐθνικότητος.

Ἡμεῖς οἱ Γάλλοι γελῶμεν, ὅταν ὁ Γερμανὸς πατριώτης ἀπαιτεῖ νὰ λάβῃ τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λορραίνην ἐπικαλούμενος τὴν ταυτότητα τῆς γλώσσης· ἂν δ' οἱ Βέλγαι καὶ οἱ Ἑλβετοὶ δὲν γελῶσιν ὅτε ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τὰ αὐτὰ δικαιώματα ὡς πρὸς τὴν χώραν των, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι αἰσθάνονται προδιδομένην τὴν ἰσχύν των ἐκ τῶν συμφερόντων τῶν στηριζομένων ἐπὶ τοῦ *ultima ratio regum*.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικότης ὀρίζεται σαφέστατα καὶ ἀπλοῦστατα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ὅτι παρ' ἐκείνῳ συγκροτεῖ αὐτήν, εἶναι ἡ πίστις εἰς κοινὴν τινὰ καταγωγὴν, πίστις ἐπιβεβαιουμένη ὑπὸ πολλῶν συλληθδῶν γεγονότων ὧν τὰ κυριώτερα εἰσὶ κοινὴ γλῶσσα, λατρεία τῶν αὐτῶν θεῶν καὶ τῶν αὐτῶν ἡμιθέων, ὡς πατέρων καὶ πολιτιστῶν τοῦ ἔθνους, καὶ κληρονομικὴ παραδοχὴ ἔν τοις τέσσαρσι μεγάλοις περδιοκοῖς ἀγῶσιν.

Ἴδου τί τὸ διαίρουν τὸν Ἕλληνα ἀπὸ παντὸς μὴ Ἑλληνικοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀπὸ τοῦ Βαρβάρου.

Πρὸς ἄρκτον τῆς Ἑλλάδος ἠύρισκοντο φυλαὶ ὧν ἡ ἐθνικότης ἐφαίνετο ἀμφίβολος τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἐδίσταζον ἂν ὄφειλον νὰ ὀνομάζωσιν αὐτοὺς Ἕλληνας ἢ Βαρβάρους, ἂν ὄφειλον νὰ παρὰδεχθῶσιν αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὺς ἢ ν' ἀπολατῖτωσιν ὡς ξένους. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔλυετο ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς κατοχῆς χώρας τινὸς ὀρισμένης. Ὅπως στηρίξῃ τις τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ τίτλου τοῦ Ἕλληνος ὄφειλεν, ὡς ἔπραξαν οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, νὰ παρουσιάσῃ γενεαλογικὰς ἀποδείξεις, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐπικαλεσθῇ θρησκευτικὰς παραδόσεις, ἢ μνεῖαν ἐν τινι τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἢ τέλος οἰονδήποτε ἄλλο ὁμοίως φύσεως προηγούμενον.

Οὕτω, τὸ ἔθνος ἐθεωρεῖτο ὡς μεγάλη τις οἰκογένεια, ὁ δὲ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ ἦν ἀπλῶς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τῆς οἰκογενείας ἔρωτος. Ἡ κατὰ τῆς οἰκίας προσβολὴ ἔδωκε χώραν εἰς τὴν γέννησιν τῆς πρώτης μεταξὺ τῶν μικρῶν τῆς ἡρωικῆς Ἑλλάδος βασιλείων ὀμοσπονδίας. Βραδύτερον ἔτι ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἔρωσ ἐπὶ τοσοῦτον ἐθεωρεῖτο ἔτι ὡς ἐγγύησις τοῦ πατριωτισμοῦ, ὥστε ὁ λαὸς δὲν ἐδέχετο νὰ διορίζῃ στρατηγὸς εἰμὴ πολίτας νυμφευμένους. Ὁ καλλίτερος τῶν λόγων τοῦ Περικλέους ἀποδεικνύει καὶ σήμερον ἡμῖν ὅτι, κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ, ἦν ἐπεξήγησε καὶ βεβίαιως πκρεδέχετο ὁ Θουκυδίδης, ἡ ὑπαρξίς τῆς πόλεως εἶναι πρὸ πάντων ἡ ὑπερτάτη ἐγγύησις τῆς ὑπάρξεως τῆς οἰκίας.

Τῇ σήμερον, τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ τῆς ἐθνικότητος ἰδέα, ἔλαβε μᾶλλον ἀφηρημένον χαρακτῆρα. Ἡ μεταξὺ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἀντίθεσις διεκρίθη ἤδη καὶ ἔμονιμοποιήθη διὰ πολλῶν ἔτι χρόνων. Ἄν ὁ στρατολογηθεὶς βρετανὸς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι νομί-

ζῆ ὅτι μαχόμενος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ῥήνου ἢ καλλιερῶν τὸν πατριὸν αὐτοῦ ἀγρὸν, ἐξασφαλίζει ἐπίσης εἰς ἑαυτὸν τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τὴν ἰδέαν αὐτήν δὲν συνέλαβεν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἂν αἱ γυναῖκες συγκινῶνται ὑπὲρ ἐνὸς πολέμου γενομένου ἀναμέσον δύο τακτικῶν στρατῶν. αἱ συγκινήσεις αὐτῶν καὶ αἱ ἀγωνίαὶ διαρκούντων τοιοῦτων πολέμων, ἀνάγονται μᾶλλον εἰς τὴν ζωὴν τῶν προσφιλῶν πολεμιστῶν ἢ εἰς τὸ ἐξαγόμενον τῆς πάλης, καθότι, ἐν τοῖς σπλάγγνοις τοῦ ἡμετέρου ὀμοιομόρφου πολιτισμοῦ, αἱ τῶν νόμων καὶ οἰκογενειακῶν ἠθῶν διαφοραὶ εἶναι μικραὶ μεταξὺ τῶν ἔθνῶν, καὶ ὁ πόλεμος, ἐξαιρουμένης τῆς ἐν τῇ μάχῃ σφαγῆς, εἶναι ἀνθρώπινος. Ὅθεν τῶν ὀρίων αἱ μεταβολαὶ καὶ ἐκεῖναι τῶν πολιτευμάτων, ἢ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ τοῦ πολέμου προερχομένη ἀπώλεια τῆς ἐθνικότητος ἀφίνει ἄθικτον ἐντελῶς τὴν σφαῖραν τῆς γυναικείας ἐνεργητικότητος, ἥτοι τὴν οἰκογένειαν. Οἱ μόνου τῶν νεωτέρων πόλεμοι οἵτινες διεγείρουσι τὸν ἐμφύτον πατριωτισμὸν, εἰσὶν αἱ εἰσβολαὶ, ὅτε, κατὰ τακτικοῦ στρατοῦ τὸ ἔθνος ἐγείρεται σύσσωμον καὶ ἀναπολεῖ εἰς ἡμᾶς τότε μακροθεν τὰς ἀρχαίας ἐκεῖνας καταστροφάς. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἡ ἥττα συνεπάγεται τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκίας, καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄτομον, τὸν θάνατον ἢ τὴν δουλείαν. Τοῦτότου ἔνεκα, πᾶς οἰκογενειάρχης εἶναι καὶ πολεμιστὴς τοσοῦτον μᾶλλον σταθερὸς καθ' ὅσον οἱ δεσμοὶ τοῦ ἔρωτος οἱ συνάπτοντες αὐτὸν μετὰ τῶν συγγενῶν του, εἰσὶ καὶ ἰσχυρότεροι καὶ γλυκύτεροι. Εἰς τοιοῦτον πολεμιστὴν ἡ οἰκιακὴ εὐδαιμονία χορηγεῖ ἅπασαν τὴν ἰσχὺν καὶ ἀνδρίαν, οὐχὶ δὲ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία.

Ὁ Ὀμηρος παρὶς τὸν ἥρωα Μελέαγρον ἐπισύροντα τὰς ἀρὰς τῆς μητρὸς του, εἶτα ἀποσυρόμενον παρὰ τῇ νέᾳ αὐτοῦ συζύγῳ, ἐνῶ οἱ Κυρῆται ἀπειλοῦσι τὴν πόλιν τῆς Καλυδῶνος. Μὴ ἐλπίζουσα ἢ εἰς μόνον τὸν υἱὸν της, μεταμελεῖται ἀκολούθως καὶ ἔρχεται, συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἥρωος, ὅπως ἰκετεύσῃ αὐτὸν νὰ τὰς ὑπεραπίσῃ. Ἀλλ' ἀναισθητος εἰς τὰ δάκρυά των, ἀναισθητος εἰς τὴν δόξαν, ὁ Μελέαγρος ἀπολαύει ἐν τῇ ἀπραξίᾳ του τὴν σκληρὰν ἡδονὴν τῆς μνησικακίας καὶ ἐκδικήσεως. Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος ἐγγίζει, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἀναξέριχται ἐπὶ τῶν προμαχῶνων καὶ βίπτει πῦρ εἰς τὰ προτειχίσματα. Τότε, καταληφθεῖσα ὑπὸ τρόμου, ἡ γυνὴ τοῦ Μελέαγρου προσπίπτει κλαίουσα εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρός της, καὶ σκιαγραφεῖ πρὸς αὐτὸν τὰ

δυστυχήματα πόλεως κυριευομένης ἐξ ἐφόδου, τοὺς ἄνδρας σφαζομένους, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία συρόμενα εἰς τὴν δουλείαν. Τότε ἡ ψυχὴ τοῦ πολεμιστοῦ συγκινεῖται· ἀναχωρεῖ, καὶ, ὡς λέγει, ὁ ποιητῆς, ἐνδίδει εἰς τὴν κίνησιν τῆς καρδίας, του, καὶ οὕτω ἀπαλλάττει τοὺς Αἰτωλοὺς ἀπὸ τῆς καταστροφῆς των. (Ἰλ. Ι.)

Ἀλλὰ μόνον ἀποτέλεσμα τοῦ τῆς οἰκογενείας ἔρωτος δὲν εἶναι ὅτι ἐμπνέει τὸ θάρρος καὶ τὴν θέλησιν τοῦ νικᾶν. Διὰ τῶν συνήθων μερίμων καὶ τῶν πολυπληθῶν ἐπινοημάτων της, διὰ τῆς γενναίας φιλοξενίας ἣν προσφέρει πρὸς τοὺς συνεταίρους τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ διὰ τῆς εὐημερίας ἣν καθιεροῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἡ συνετὴ καὶ προνοητικὴ γυνὴ ἐπαυξάνει τὴν πιθανότητα τῆς νίκης εἴτε τῆς σωτηρίας τοῦ ἑαυτῆς συζύγου.

Ἡ Ἄνδρομάχη τρέφει αὐτὴ διὰ τῶν χειρῶν της τοὺς ἵππους τοῦ Ἴκτορος, διότι ἀπὸ τῶν ὑπηρετῶν τούτων ἐξαρτᾶται διαρκούσης τῆς μάχης ἡ τύχη τοῦ ἥρωος. Ἄν προέδιδον αὐτὸν οἱ ἵπποι του, εἰς τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὁ ἠρωϊσμός του εἰμὴ τὸ πολὺ εἰς τὸ ν' ἀποθάνῃ ἐνδόξως; Θέλων ὁ Ἴκτωρ νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἰδοὺ τίνι τρόπῳ λαλεῖ πρὸς τὰ εὐγενῆ ζῶα τὰ ἐξευγμένα ἐν τῇ ἀμάξῃ του.

«Ξάνθε τε καὶ σὺ, Πόδαρχε, καὶ Αἴθων λάμπε τε δῖε, νῦν μοι τὴν κομιδὴν ἀποτίνετον, ἣν μάλα πολλὴν Ἄνδρομάχη, θυγάτηρ μεγαλήτερος Ἡετίωνος, ὑμῖν παρ' προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν οἶνον τ' ἐγχεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, ἢ ἐμοί, ὅσπερ οἱ θαλερὸς πόσις εὐχομαι εἶναι.

(Ἰλ. Θ.)

IV

Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἐρείδεται ἐλόκληρον εἰς τὴν μητέρα τῆς οἰκογενείας.

Οὐχὶ μόνον ἡ ἀκεραίατης τῆς συνιστάσεως τὴν ἔθνικὴν ἐνότητα φυλῆς ἤρτηται ἐπ' αὐτῆς· ἀλλ' εἰς αὐτὴν προσετί ἀνήκει ἡ διεύθυνσις τῶν τῆς εἰρήνης ἔργων, τοῦ ἀνδρὸς ὄντος ἀφιερωμένου εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰς δι' αὐτὸν προπαρασκευαστικὰς ἀσκήσεις. Εἰς τὴν γυναῖκα ἔτι ἀνήκει ἡ πρώτη ἀνατροφή καὶ ἡ μετάδοσις τῶν παραδόσεων, αἵτινες, κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἐποχὴν, ἀποτελοῦσι τὴν μόνην τῆς διδασκαλίας θάσιν, τὴν μόνην τῆς προόδου πηγὴν, τὸν μόνον τῆς τε οἰκογενείας καὶ τοῦ Κράτους δεσμόν.

Τῇ σήμερον, ἀπ' ἐναντίας τὰ ἰδιωτικὰ ἤθη ἐ-

πιδρῶσιν ἀσθενῶς καὶ βραδέως ἐπὶ τοῦ πολυσυνθέτου κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ ἐν τῷ ὅποιῳ οἱ μόνιμοι στρατοὶ καὶ ἡ διοικητικὴ ὑπαλληλία ἀρπάζουσι τὸν πολίτην ἀπὸ τῆς ἐπιβροῆς τῆς οἰκογενείας, ἐν ᾗ ἐπίπλαστός τις ἁρμονία τηρεῖται διὰ τῆς τῶν νόμων ἰσχύος. Ἡ νεωτέρα κοινωνία δύναται ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ εὐδαιμονῇ μεθ' ὅλον τὸν ἐντελῆ ἀνταγωνισμόν τὸν ὑπάρχοντα μεταξὺ νόμων καὶ ἠθῶν, ἐνῶ τοῦτο θὰ ἐπέφερον εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθνος τὴν διάλυσιν καὶ τὸν θάνατον.

Μὴ δὲν βλέπομεν ἄρα περὶ ἡμᾶς τὴν ἀγωγὴν, τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἀντίθετα θρησκευτάματα ἀπολύτως διαιρούντα τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῆς γυναίκος, χαλαροῦντα τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς καὶ διασπῶντα τὴν σειρὰν τῶν οἰκιακῶν παραδόσεων; Καὶ ὅμως τίς ἐξ ἡμῶν πιστεύει ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς παρακμὴν; Τίς δὲ ἀγνοεῖ ὅτι ἡ διατήρησις τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως ἀρκεῖ ὅπως δώσῃ εἰς τὰς ἠθικὰς μεταρρυθμίσεις τὸν ἀναγκαῖον πρὸς τελειοποίησιν των χρόνον;

Ἡ προοδεύουσα ἀσασία τῆς νεωτέρας οἰκίας ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς, κατὰ τι εὐτυχῶς περιορισμένον μέτρον, τὴν σκηνὴν τοῦ θεοδούνου, ὡς ἡ ἰδεώδης ἀρετὴ τῶν μονίμων στρατῶν, ἡ τυφλὴ ὑπακοὴ εἰς τὸ πρόσχημα ἔχει τέλειον πρότυπον τὸν γενίσαρον, ὅστις οὐδεμίαν οἰκογενειακὴν ἀνάμνησιν τηρῶν ἀγνοεῖ ἐπίσης τὴν τε συμπάθειαν καὶ τὸν οἶκτον. Ἡ νεωτέρα γυνὴ, συρομένη ὀπίσω τοῦ ἀνδρὸς της, ἐν κοινωνικῶν καθήκοντα εἴτε βιομηχανικὰ συμφέροντα προσκαλοῦσιν ἀλληλοδιαδόχως εἰς μεμακρυσμένας χώρας, οὐδ' ἀποτελεῖ ἤδη κέντρον τι, οὐδὲ κἄν τὴν οἰκίαν. Ἡ παρ' αὐτῆς καθ' ὑπέρασιν τῶν τε διατάξεων καὶ τῶν νόμων ἐνασκουμένη ἐπιβροῆ εἶναι ὅλως ἀτομικὴ, οὐδ' εἶναι τὸ παράπαν περιστασίας ἐπιβροῆ. Στερημένη πολιτικῆς ἐνεργείας καὶ κοινωνικῶν ἔργων, μὴ ἔχουσα ἰδιάζουσαν τῇ πατρίδι αὐτῆς θρησκείαν, ἡ σύγχρονος ἡμῶν γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ αὐθορμήτως ἐνθουσιώδη καὶ βέκτην πατριωτισμόν· τούτου ἕνεκα ἡ γυνὴ εἶναι μᾶλλον τοῦ ἀνδρὸς προπαρασκευασμένη εἰς τὴν παγκόσμιον ἀδελφότητα, εἰς τὴν κόσμοπολιτικὴν τοῦ μέλλοντος κοινωνίαν.

Μεχριστὸν τὸ αἶσθημα τοῦτο τεθῆ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς περιστάσεις, ἡ γυνὴ κινεῖται ἐντὸς στενοῦ καὶ περιορισμένου κόσμου. Ἡ σημαντικότης τῆς θέσεώς της ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τῆς ἐπικρατούσης κοινῆς γνώμης· ἐπειδὴ δὲ ἡ κοινὴ γνώμη, ἀόριστος καὶ ἀκατανόητος οὖσα, τροπολογεῖται καὶ μεταβάλλεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἡ ἴσα-

ρίζ τῶν νεωτέρων γυναικῶν εἶναι σειρά ἀποτόμων παλινφιδιῶν.

Καί ὅμως μελέτη τοιαύτη, παριστώσα ἀξιωματώτους καὶ γοητευτικὰς τοιαύτας βιογραφίας, δὲν θὰ ἐσχημάτιζεν εἰμὴ σύνολόν τι μεμονωμένων παρατηρήσεων καὶ ἀναλύσεων τῆς ἰδίως λεγομένης ἱστορίας.

Τούναντίον, ἡ ἱστορία τῶν γυναικῶν τῆς Ἑλλάδος (καὶ τοῦτο δύναται νὰ λεχθῆ σχεδὸν καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ῥωμαίων γυναικῶν) παρουσιάζει εὐρεῖαν τινὰ σύνθεσιν. Ὁ γενικὸς χαρακτήρ καὶ ἡ φυσικὴ ἀλληλουχία τοῦ ἡμετέρου ἀντικειμένου ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ ὑποδείξωμεν, προκειμένου λόγου περὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, ἣν μόνην προτιθέμεθα ν' ἀναπτύξωμεν, καὶ τὰς ἐπομένους ἐποχάς, καὶ ἀπαλλάττει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν λεπτομερειῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων καταβαρύνονται πολλάκις αἱ μονογραφαί. Τὸ ἀληθὲς διάφορον ὃ περῆχει ἡ ἱστορία τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ἐγκρίεται ἐν τινὶ γενικῇ σκιαγραφίᾳ, λαμβανομένη ἀπὸ σημείου ἐπὶ πολὺ παραμεληθέντος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐπιχύνεται ἱκανὸν φῶς ἐπὶ τῶν βαθειῶν καὶ σκοτεινῶν χωρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

V.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι κοινωνικὴ ἱστορία τῶν γυναικῶν παρουσιάζει τρεῖς ἀλληλοδιαδόχους καταστάσεις ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τρεῖς πολιτικούς τύπους, ὑπερ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ χαρακτηρίσωμεν ἀπ' ἀρχῆς, ὅπως ἀποφύγωμεν πᾶσαν ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν σύγχυσιν. Καὶ πρῶτον, ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἡθῶν ἀρμοζομένη τελευταία αὕτη λέξις, δεόν νὰ ἐννοηθῆ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς σημασίαν. Ἐνταῦθα πρόκειται, προδήλως, οὐχὶ περὶ ἐτῶν ἀλλὰ περὶ αἰώνων, καὶ περὶ μακροτάτων μάλιστα περιόδων.

Ἡ πρώτη τῶν τριῶν μεγάλων ἐποχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ βίου περιλαμβάνει τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ καταλήγει εἰς φάσιν τινὰ ὅλως ἀπρόσιτον εἰς τὸν ἱστορικόν. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν θέλομεν ἀποπλανηθῆ ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων ἐποχῶν θέλομεν δ' ἀρκεσθῆ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἡρωϊκὴν κοινωνίαν ὡς εὐρίσκομεν αὐτὴν ἐν τε τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσεΐᾳ.

Ἡ βαρβαρικὴ τῆς Ἑλλάδος ἐποχὴ δικαίως ὀνομάζεται ὀμηρικὴ ἐποχὴ, καθότι μόνος ὁ Ὀμηρὸς συσχετίζει ἡμᾶς μετὰ τοῦ ἐξαφανισθέντος ἐκείνου κόσμου.

Πρὸς τοῖς δυοῖς τούτοις ἀπαραμίλλοις ποιήμασι δυνατόν νὰ ἐπισυναρθῶσι καὶ τινες εἰδήσεις λαμβανόμεναι ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν Ἵμνων, ὡς ἐπίσης καὶ μῦθοι τινὲς διασωθέντες μέχρι τῶν τοῦ Περικλέους καὶ Ἀλεξάνδρου αἰώνων, εἴτε διὰ ζώσης φωνῆς, εἴτε διὰ τινων ποιημάτων ἀπωλεσθέντων ἔκτοτε. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν μῦθων τούτων καὶ ταῖς μυθικαῖς παραδόσεσι διατηροῦνται, ἀναμέσον τῶν σημαντικῶν τροποποιήσεων ἃς ὑπέστησαν, ἴχνη τινὰ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος· τινὲς αὐτῶν, τούναντίον, μετεβλήθησαν ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ οὗτοι εἶναι ἰδίως ἐκείνοι οὓς ἀντέγραφοι οἱ πεζοὶ συγγραφεῖς.

Αἱ νόθοι αὗται μαρτυραὶ δεόν ν' ἀφεθῶσι κατὰ μέρος. Μόνοι οἱ μεγάλοι τραγικοὶ, παρ' οἷς ἡ μεγαλοφυΐα ἀναζωπυροῖ τὰ ἡρωϊκὰ πάθη καὶ τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν τῶν μῦθων, ἔχουσι, καθ' ἡμᾶς, ὑψηλὴν τινὰ ἀξίαν, ἡμεῖς δὲ τοὺς νέους τούτους Ἀχιλλεῖς ἀκούομεν μετ' ἐμπιστοσύνης, ψάλλοντες, μετὰ τὴν λύραν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ μεταξὺ δύο μαχῶν, τὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀνδραγαθήματα τῶν ὁμοίων τῶν.

Ὅπως ἀνιχνεύσωμεν τὸ ἰδεώδες τῆς πρωτογενούς Ἑλλάδος ἀρκεῖ ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου τὰ σημεῖα τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀτομικότητος, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ περιορίσωμεν τὸ δρᾶμα εἰς τὴν ἀπλὴν ὑπόθεσιν. Εἰς τὸ ἰδεώδες τοῦτο προσεγγίζουσιν ἡ Κασσάνδρα, ἡ Κλυταίμνηστρα καὶ ἡ Ἄττις τοῦ Αἰσχύλου· ἡ Μήδεια τοῦ Εὐριπίδου, καὶ αἱ πλείεσται τῶν τοῦ Σοφοκλέους γυναικῶν. (1)

Ἄλλ' ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν δύσκολον ἀνάλυσιν τῶν ἀρχαίων τραγικῶν καὶ λοιπῶν ποιητῶν τῶν λαλούντων περὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἀνάγκη πᾶσα τὸν Ὀμηρὸν νὰ λαμβάνωμεν ἀείποτε ὡς σύμβουλον. Αἱ μεγάλοι, αἱ ἀληθεῖς καὶ ἐντελεῖς περιγραφαὶ τοῦ εἶναι ἀναγκαῖαι πρὸς κατανόησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἔτι μᾶλλον σκοτεινῶν, ἀμυδρῶν καὶ κοινῶν τοῦ Ἡσιόδου εἰκόνων. Οἱ ὕμνοι, οἱ Τραγικοὶ, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πausanias δύνανται ἐν συντόμῳ, νὰ ἐπιβρῶσωσιν ἀναμφιβόλως τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὀμήρου· πᾶν ὅμως αἰσθημα μὴ ἐκφραζόμενον ἐν ταῖς δυοῖν αὐτοῦ ἐποποιΐαις δεόν ν' ἀ-

(1) Ἐξ ὄλων τῶν γυναικῶν τοῦ Σοφοκλέους, ἡ Δηάνειρα ἀπομακρύνεται πλείοτερον τῆς ὀμηρικῆς ἰσχύος. Ἐνεκα τῆς τρυφερᾶς αὐτῆς εὐκταθείας καὶ τῆς μεγαλοφυΐας ἀγαθότητος, ὁ συμπαιθητικὸς αὐτῆς χαρακτήρ εἶναι πλησιέστερος τῶν ἡρωϊκῶν τοῦ Παύλου.

πορρίφθη από τῆς ἠθικῆς ἱστορίας τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων.

Μεταξὺ τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν δημοκρατιῶν καὶ τῆς δημοτικῆς ἐποχῆς μεσολαβεῖ δυσδιάγνωστον τι χάσμα, οὐδ' ὑπάρχει μεταβατικὴ τις περίοδος ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἐποχὴν, ἣν νὰ δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν. Ἀπὸ τῆς τῶν Ὀλυμπιάδων ἐποχῆς καὶ τοῦ αἰῶνος τῶν τυράννων, ἀπὸ τῶν λυρικῶν ποιητῶν καὶ τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ἡ δευτέρα περίοδος ἐπεκτείνεται μέχρι τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ καταλήγει μετὰ τῆς παρακμῆς τῶν δυνάμεων καὶ τῆς διαχύσεως τῶν ἑλληνικῶν γνώσεων.

Τέλος, ἡ βωμακικὴ κατάκτησις συνιστᾷ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν φάσιν τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, εἰ καὶ στερηθεῖσα πολιτικῆς ὑπάρξεως, ἀκτινοβολεῖ μ' ὅλα ταῦτα εἰσέτι λαμπροτάτη διὰ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτῆς σχολῶν, τῆς φιλολογίας τῆς καὶ τῶν καλῶν αὐτῆς τεχνῶν ἡ φαινομένη παρακμὴ τῆς, τὸ βραδὺ δηλαδὴ αὐτῆς γῆρας, διακηρεῖ ἐν τῷ κόσμῳ τὸν πολιτισμόν.

Ἡ διανοητικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἠττηθείσης Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἄπειρος. Ἐν τῇ μέχρι θανάτου μονομαχίᾳ εἰς ἣν ἀπεδύθησαν ὑπὲρ τῆς κατακτῆσεως τῶν ψυχῶν ἢ τε Ῥώμῃ καὶ ἡ Ἰουδαίᾳ, ἡ Ἑλλὰς, δευτερεύουσαν κατέχουσα θέσιν, ἀνυψοῦται κατὰ μικρὸν καὶ λαμβάνει θέσιν διαίτητοῦ καὶ μεσάζοντος, καὶ καθίσταται ὁ μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κρίκος, ὁ μεταξὺ παρελθόντος καὶ μέλλοντος δεσμός. Διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ κριτικῆς κινήσεως τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, διετήρησε τὸ παρελθόν, διὰ δὲ τῆς ἀνεπαισθήτου μὲν, ἀλλὰ κατισχυσάσης τῶν ἐβραϊκῶν δογμάτων ἐπιδράσεως αὐτῆς, μετεσχημάτισε τὸν μονοθεϊσμόν καὶ ἔφερεν αὐτὸν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

(ἔπειτα συνέχεια.)

ΣΕΡΒΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΣ δημοσιεύομεν τὰ ἐπόμενα ποιημάτια τῆς ἀδελφῆς Σερβίας, μεταφρασθέντα ὑπὸ ἀνδρὸς ἐπίσημον καὶ διακεκριμένον κατέχοντος θέσιν ἐν τῷ φιλολογικῷ καὶ πολιτικῷ κόσμῳ, τοῦ Κυρίου Νικολάου Τομαζαίου. Ὁ Κ. Τομαζαῖος ὡς πληροφοροῦμεθα πρὸ τοῦ 40 ἔτους τῆς ἡλικίας του δὲν ἐγίνωσκε τὴν ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν

διαμείνας ἐπὶ τινὰ ἔτη ὡς ἐξόριστος ἐν Ἑπτανήσῳ ἐμελέτησε καὶ τὴν γλῶσσαν ταύτην. Μόνον λοιπὸν ἡ ἀρμονικὴ ψυχὴ καὶ ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ ἐνδόξου Ἰταλοῦ ἐξηγοῦν τὴν χάριν τῆς μεταφράσεώς του. Εἰς τὰ ἐπόμενα φυλλάδια θέλομεν δημοσιεύσει καὶ ἕτερα, μεταφράσεις τοῦ ἰδίου Τομαζαίου.

Περιπατοῦσε ἡ Παναγία στὴν γῆν στὸ φῶς τοῦ κόσμου,
κ' ἔχει στὰ χέρια τὸν Χριστὸ, τὸ τέκνο τῆς ἐλπίδος.
Βλέπει τὸν Γιάννη κ' ἔρχεται ἡ Παναγία καὶ λέει·
ἔλα, παιδί μου κ' ἀδελφέ, νὰ πᾶμε στὸν Ἰορδάνη,
νὰ πᾶμε νὰ βαπτίσωμε ἐτούτο τὸ παιδί μου.
Πᾶνε μαζί καὶ φθάσανε, στέκει νὰ τὸν βαπτίσῃ·
τ' ἅγιο βιβλίον ποῦ ἐδιάβαζε τοῦ πέφτει ἀπὸ τὰ χέρια.
Τί ἔχεις, παιδί μου καὶ ἀδελφέ, ἡ Παναγία ρωτᾷ·
Πῶς τί ἔχω, μάνη κ' ἀδελφή, ὁ Γιάννης ἀπεκρίθη·
Τὸ κρῶ νερὸ ἐτρελάθηκε δὲν θε νὰ τὸν βαπτίσῃ,
καὶ τὸ βουνὸ κατέθηκε μετ' τὴν κορφὴν στὰ χόρτα,
κ' ἀσῆκωσε τὰ μάτια μου ἐπάνω μας καὶ βλέπε,
πῶς οἱ οὐρανὸ ἐσακίσθησαν στὰ τέσσαρα τὰ μέρη·
Ἀχ! μὴν φοβᾶται, Γιάννη μου, ἡ Παναγία τοῦ λέει,
δὲν ἐτρελάθη τὸ νερό· τρέχουσε καὶ ζητοῦνε
τὰ κρῶ νερὰ ἀπ' τὸν Χριστὸ νᾶναι ἔλα εὐλογημένα,
καὶ τὸ βουνὸ ἐγονάτισε νὰ τὸν ἐπροσκυνήσῃ.
Δὲν ἐσακίσθη ὁ οὐρανὸς στὰ τέσσαρα τὰ μέρη,
μόνον οἱ ἄγγελοι ἀνοῖξαν τοὺς οὐρανοὺς νὰ βλέπουν,
τοὺς ἀνοῖξαν νὰ βλέπουνε ποῦ τὸν Χριστὸ βαπτίζουσιν.
Στὴν θύρα τῆς ἀνατολῆς στέκει ὁ Θεὸς καὶ λάμπει.
Τὸ ἅγιο βιβλίον ποῦ τοῦ ἔπεσε τὸ πέφτει καὶ διαβάζει,
καὶ τὸν Χριστὸν ἐβάπτισε, τὸ τέκνο τῆς ἐλπίδος.
Τότε διὰ μιᾶς ἀρχίσανε βαπτίσματα στὸν κόσμον
ἔλους ἡ χάρι τοῦ Θεοῦ πάντα νὰ μᾶς φωτίξῃ.

*Ὁμορρὸ ποῦναι ἡ συντροφιά ποῦ κάθεται τριγύρω,
στὴ μέση ἡ νύμφη ποῦ σιωπᾷ σὰν νὰ ᾖναι κουρασμένη·
ἀναστενάξει ὅτι ἔφθασε ἡ νιά σὲ ξένο σπῆτι,
ξένο πατέρα καὶ ἀγνωστο πατέρα τῆς νὰ κράξῃ
καὶ τὸν καλὸ τῆς τὸν γονιὸ νὰ θυμηθῇ μὲ πίκρα·
ξένη μητέρα κ' ἀγνωστη μητέρα τῆς νὰ κράξῃ
καὶ τὴν καλὴ τὴν μάνη τῆς νὰ θυμηθῇ μὲ πίκρα·
στὴν ξενιτιὰ νιὸν ἀδελφὸ τῶρ· ἀδελφὸ νὰ κράξῃ
καὶ τὸν δικόν τῆς ἀδελφὸ νὰ θυμηθῇ μὲ πίκρα·
στὴν ξενιτιὰ νιὰν ἀδελφὴ τῶρα ἀδελφὴ νὰ κράξῃ
καὶ τὴν δικὴν τῆς ἀδελφῆ νὰ θυμηθῇ μὲ πίκρα·
τὴν κόρη οἱ γυναικάδελφοι παρηγοροῦν καὶ λένε·
νὰ ᾖσαι καλὴ κ' ὅλα θε νᾶν' ὅλα καλὰ γιὰ σένα.

Τῆς Βενετιά· τὴν ἔρημη τὴν θάλασσα περνάει,
ἔρχεται μαῦρος κόρακας, ἔρχεται κουρασμένος,
καὶ στὸ γιαιλὸ τοῦ Κάταρου μαῦρα μαντάτα φέρει.
Μαῦρο ἔχει γράμμα στὸ πτερὸ, καὶ μαῦρα βουλομένο·